EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 2.6.2025
COM(2025) 268 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE NING EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määruse (EL) nr 1215/2012 (kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (uuesti sõnastatud)) kohaldamise kohta

{SWD(2025) 135 final}

1. SISSEJUHATUS

1.1. Taust

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määrus (EL) nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (uuesti sõnastatud)[1] (edaspidi „määrus“) on vaieldamatult ELi rahvusvahelise eraõiguse alustala. Selles on esitatud kohtualluvuskonfliktide lahendamise ühtsed õigusnormid ning kehtestatud Euroopa Liidus kohtuotsuste vaba liikumise, ametlike dokumentide ja kohtulike kokkulepete standard, mille lõppeesmärk on parandada õiguskaitse kättesaadavust tsiviil- ja kaubandusõiguse kõigis valdkondades peale perekonna-, pärimis- ja maksejõuetusõiguse. Sellega tunnistati kehtetuks ja asendati nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades[2] (edaspidi „Brüsseli I määrus“). Määrusega kinnitati ja täiendati sellele eelnenud määruse õigusnorme, kuid viidi sisse ka olulisi uuendusi, näiteks kaotati välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetlus.

2014. aastal muudetud määrust[3] on alates 10. jaanuarist 2015 kohaldatud kõigi liikmesriikide (nende hulgas Taani) vahel[4].

1.2. Aruande koostamine ja eesmärgid

Käesolev aruanne on koostatud kooskõlas määruse artikliga 79. Selle ettevalmistamisel oli peamine teabeallikas määruse kohaldamise kohta Euroopa Liidu Kohtu (edaspidi „kohus“)[5] kohtupraktika. Aruandes kasutatakse ka komisjoni poolt käesoleva aruande koostamise toetamiseks tellitud uuringu[6] (edaspidi „uuring“) tulemusi. Uuringu raames konsulteeriti liikmesriikidega ning arvesse võeti nii nende seisukohti kui ka täiendavaid andmeid, mida mõned liikmesriigid esitasid pärast seda, kui komisjon oli neid nõukogu tsiviilõiguse töörühma (üldküsimused) 28. veebruari 2024. aasta koosolekul küsinud.

Käesolev aruanne tugineb ka projekti JUDGTRUST[7] tulemustele ning 2023. aasta jooksul tsiviil- ja kaubandusasju käsitleva Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku kaudu kogutud teabele määruse praktikas kohaldamise kohta. Peale selle vaadati käesoleva aruande koostamisel ka liikmesriikide kohtupraktikat, kui see oli kättesaadav.

Aruande eesmärk on anda üldine hinnang määruse kohaldamise kohta, pöörates eriti tähelepanu selle kõige keerulisematele aspektidele ja ka artiklis 79 otseselt nimetatud aspektidele. Lisaks sellele käsitletakse selles paljusid uusi ja aktuaalseid teemasid, nagu

---

1 ELT L 351, 20.12.2012, lk 1.

2 EÜT L 12, 16.1.2001, lk 1.

3 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. mai 2014. aasta määrus (EL) nr 542/2014, millega muudetakse määrust (EL) nr 1215/2012 seoses eeskirjadega, mida kohaldatakse ühtsele patendikohtule ja Beneluxi kohtule, ELT L 163, 29.5.2014, lk 1. Muudatuse eesmärk oli võimaldada vastu võtta nn patendipakett, et esiteks saaks jõustuda ühtse patendikohtu leping (ELT C 175, 20.6.2013, lk 1) ja teiseks saaks tagada kõnealuse lepingu ja 1965. aasta Beneluxi lepingu protokolli vastavuse määrusele.

4 Taani kohaldab määrust kooskõlas Euroopa Ühenduse ja Taani Kuningriigi vahelise kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist tsiviil- ja kaubandusasjades käsitleva 19. oktoobri 2005. aasta lepinguga (ELT L 299, 16.11.2005, lk 62).

5 Käsitleti ainult enne 1. aprilli 2025 tehtud kohtuotsuseid ja kohtujuristide ettepanekuid.

6 Uuringu valmistas ette Milieu SRL ja seda saab vaadata Euroopa Liidu Väljaannete Talituse (europa.eu) veebilehel.

7 Projekt „Brüsseli Ia määrus: kohtuotsuste vaba liikumise ja vastastikuse usalduse standard Euroopa Liidus“ (JUDGTRUST), mida rahastati Euroopa Komisjoni õigusprogrammist (JUST-AG-2017/JUST-JCOO-AG-2017) ning mille teostas T.M.C. Asser Instituut koostöös Hamburgi Ülikooli, Antwerpeni Ülikooli ja Internationaal Juridisch Instituutiga. Projekti peamised tulemused on avaldatud veebilehel Asser.nl.

digiüleminek, kollektiivne õiguskaitse ja valdkonnad, mis võiksid kehtivate õigusnormide lihtsustamisest ja ajakohastamisest kasu saada.

Lisateave teatavate küsimuste kohta, sealhulgas üksikasjalikum analüüs ja viited Euroopa Liidu Kohtu praktikale, on esitatud käesolevale aruandele lisatud komisjoni talituste töödokumendis.

1.3. Ülevaade määruse kohaldamise kohta

Üldiselt ollakse seisukohal, et määrus on väga hästi õnnestunud ja selles tehtud täiendused, näiteks välisriigi kohtuotsuste täidetavaks tunnistamise menetluse kaotamine, on õigusalast koostööd tsiviil- ja kaubandusasjades parandanud, ning seepärast on liikmesriigid ja sidusrühmad selle heaks kiitnud. Määruse õigusnorme peetakse tervikuna selgeteks ja lihtsateks, mistõttu hindavad neid kõrgelt ka õiguspraktikud.

Samuti valitseb laialdane üksmeel selles, et enamasti annab Euroopa Liidu Kohtu praktika määruse õigusnormide kohaldamisel kohtunikele piisavalt juhiseid ja tuge. Mõnes konkreetses küsimuses on mitu liikmesriiki siiski seisukohal, et määruse tõlgendamine on kaasa toonud keerukaid küsimusi, ning nad soovitavad seadusandjal anda selgitusi.

Arvestades, et üldiselt ollakse määruse toimimisega rahul, peaks iga muudatus lähtuma tegelikust praktikast tulenevatest vajadustest ega tohiks kaasa tuua määruse hästitoimiva süsteemi ümberkorraldamist. Eelkõige peaks selliste muudatuste eesmärk olema määrust veelgi lihtsustada ja vähendada halduskoormust eelkõige nõrgemate osaliste, näiteks tarbijate või VKEde jaoks. Samal ajal tuleks igasugusest seadusandlikust sekkumisest välja jätta probleemid, mille lahendamiseks piisab tulevasest kohtupraktikast.

2. KOHALDAMISALA JA MÕISTED

2.1. Kohaldamisala (artikkel 1)

Määrust kohaldatakse piiriülese mõjuga tsiviil- ja kaubandusasjade suhtes. Kohaldamisalast on sõnaselgelt välja jäetud mitu valdkonda, mida muul juhul võiks liigitada tsiviil- või kaubandusalaseks. Üldiselt toimivad kohaldamisala käsitlevad sätted hästi, kuid mõned tõlgendamisküsimused paistavad siiski pidevalt korduvat, eriti need, mis on seotud piiriülese mõju mõistega või vahekohtumenetluse väljajätmisega.

Euroopa Liidu Kohtu praktikast ja uuringu raames korraldatud konsultatsioonidest selgub, et paljudele küsimustele on määruse kohaldamise hindamisel vaja pöörata eritähelepanu:

- milliste kriteeriumide alusel otsustada, kas asjal on piiriülene mõju;
- „tsiviil- ja kaubandusasjade“ mõiste;
- maksejõuetusega seotud nõuete piiritlemine (kohaldamisalast välja jäetud);
- vahekohtumenetluse väljajätmine[8].

Vahekohtumenetluse väljajätmine

Vahekohtumenetlusega seotud küsimused ei ole määruse kohaldamisalas olnud juba alates Brüsseli konventsiooni vastuvõtmisest 1968. aastal. Määrusega täpsustati seda väljajätmist, lisades põhjendusse 12 selgitava sõnastuse ning artikli 73 lõikesse 2 spetsiaalse õigusnormi,

[8] Seda punkti on analüüsitud allpool, kuid ülejäänud kolme küsimust käsitletakse üksikasjalikult käesolevale aruandele lisatud komisjoni talituste töödokumendi I osas.

mille eesmärk on vältida igasugust kattumist välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise ÜRO konventsiooniga[9] (edaspidi „New Yorgi konventsioon“).

Euroopa Liidu Kohus leidis Brüsseli I määruse alusel kohtuasjas *London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance Association* (C-700/20) 2022. aastal tehtud otsuses, et vastuoluline vahekohtuotsus võib takistada teise liikmesriigi kohtuotsuse tunnustamist Brüsseli I määruse artikli 34 lõike 3 alusel (määruse artikkel 45), kuid sidus seejärel keeldumise aluse tingimusega, et seda saab kohaldada üksnes juhul, kui vahekohtuotsus oleks võinud olla Brüsseli I määruse õigusnormide kohaselt tehtud kohtuotsuse ese. Sellega seoses tuleb märkida, et kohus tegi sellise otsuse mitte põhjusel, et välisriigi kohtuotsus on vastuolus vahekohtu otsusega, vaid üksnes viidates vahekohtu otsust kinnitavale kohtuotsusele. Samal ajal otsustas kohus, et sellise vastuolu alusel ei saa kohaldada avaliku korra erandit.

Uuringu tulemused olid vastukäivad. Kuigi enamikul vastajatest ei olnud selle erandi kohaldamisega probleeme, näitab kaheksa liikmesriigi kohtupraktika, et vahekohtumenetluse väljajätmine ei hõlma mitte ainult vahekohtu otsuste tunnustamist ja täitmist, vaid ka selliseid otsuseid kinnitavate kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist. See tava näib olevat vastuolus otsusega kohtuasjas *London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance Association*.

Euroopa Liidu Kohtu otsuses on osutatud ka teisele küsimusele, nimelt et vahekohtumenetluses puudub menetluses olevat kohtuasja (*lis pendens*) käsitlev õigusnorm. Kui määruses oleks selliste asjaolude kohta selge prioriteetsusreegel, oleks vahekohtu otsuste või selliseid otsuseid kinnitavate kohtuotsuste ja muude kohtuotsuste vastuolu oht tõenäoliselt väiksem või isegi välistatud.

Seepärast võiks määruse võimaliku tulevase läbivaatamise käigus täiendavalt uurida, kas määruses saaks käsitleda teatavaid praktilisi olukordi, näiteks esitada menetluses olevat kohtuasja (*lis pendens*) käsitlev selge õigusnorm, mis hoiaks ära vastuolulised olukorrad vahekohtuotsuse või vahekohtuotsust kinnitava kohtuotsuse ja muude kohtuotsuste vahel.

2.2. Mõisted (artiklid 2 ja 3)

Määruse artiklis 2 on määratletud mitu mõistet, sealhulgas „kohtuotsus“, „kohtulik kokkulepe“ ja „ametlik dokument“.

„Kohtuotsus“ tähendab mis tahes sellist kohtulahendit (olenemata selle nimetusest), mille on teinud „liikmesriigi kohus“. Mõistet „kohus“ ei ole määruses määratletud.

Määruse uuendusena laiendati artikli 2 punktis a sõnaselgelt kohtuotsuse mõistet, et see hõlmaks teatavat liiki ajutisi meetmeid, sealhulgas kaitsemeetmeid. Kuid selliste meetmete tunnustamisele ja täitmisele teistes liikmesriikides on kehtestatud kaks tingimust.

Esiteks piiratakse ajutiste meetmete vaba liikumist nendega, mille on määranud kohtud, kes määruse kohaselt on pädevad asja sisuliselt arutama. See tähendab, et kuigi ajutisi meetmeid võivad määrata ka kohtud, kes siseriikliku õiguse kohaselt on pädevad asja sisuliselt arutama, ei saa neid otsuseid määruse alusel välisriigis tunnustada ega täita.

Teiseks kodifitseerib see mõiste olemasoleva kohtupraktika (vt näiteks kohtuotsus *Denilauler*, 125/79), et välistada ainult ühepoolsete meetmete vaba liikumine. Seepärast saab ajutisi meetmeid tunnustada või täita üksnes siis, kui võlgnik on kutsutud kohtuistungile või talle on meetme määramise otsus kätte toimetatud enne täitmisele pööramist. Määruses selline ühepoolsete ajutiste meetmete vaba liikumise välistamine tundub tekitavat teatavaid

[9] 10. juunil 1958 vastu võetud välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon jõustus 7. juunil 1959 (ÜRO lepingute seeria, köide 330, lk 38).

praktilisi probleeme. Näiteks näitas uuring, et Austrias ja Tšehhis on enamik ajutisi meetmeid ühepoolsed ja seega ei saa neid kõnealuse määruse kohaselt täita. Üldisemalt võib öelda, et kuigi praegune süsteem soosib kostja menetlusõiguste kaitset, kahjustab see ajutiste meetmete peamist alustala, nimelt kiiret ja tõhusat täitmist. Praeguse korra kohaselt peab võlausaldaja valima, kas kasutada ära ühepoolsele menetlusele omast üllatusmomenti ja rahulduda piiratud täitmisega vaid selles liikmesriigis, kus meetmed määrati, või taotleda kohtuotsuse vaba liikumist, milleks tuleb võlgnik eelnevalt kaasata (ja seega teda ette hoiatada).

Teine küsimus puudutab ametiasutusi, mis on artiklis 3 käesoleva määruse kohaldamisel sõnaselgelt nimetatud „kohtuks“. Küsimusele, kas Horvaatia notareid saab määruse alusel pidada „kohtuks“, vastas Euroopa Liidu Kohus kohtuasjas *Pula Parking* (C-551/15) eitavalt, osutades varasema kohtupraktika (*Denilauler*, 125/79) alusel peapõhjusena eelkõige pooltevahelise menetluse puudumisele. Kuid arvesse tuleb võtta, et Horvaatia menetlus on väga sarnane Ungari maksekäskude lihtmenetlusele, mida on nimetatud määruse artikli 3 punktis a. Ka võrdse kohtlemise seisukohast ei ole üllatav, et enamik vastanutest, kes pidasid „kohtu“ mõistet problemaatiliseks, olid Horvaatiast ning et mõned liikmesriigid teatasid, et muudatuste või uuestisõnastamise korral soovivad nad artiklisse 3 erandeid lisada. Suurem osa uuringus osalenutest määruses esitatud mõistetes probleeme ei leidnud.

Seepärast võiks määruse võimaliku tulevase läbivaatamise käigus seda küsimust edasi uurida, sealhulgas võimalust esitada „kohtu“ määratlus või kirjeldus, mis ühelt poolt parandaks määruse tõhusust ja teiselt poolt võiks kaotada vajaduse erandite järele. Samuti on vaja täiendavalt kaaluda ajutiste meetmete mõistet, eelkõige seda, kas see peaks hõlmama ühepoolseid meetmeid.

3. KOHTUALLUVUS

3.1. Kohtualluvuse reeglite võimalik laiendamine kostjatele, kelle alaline elukoht on kolmandas riigis

Määruse II peatükis sätestatud kohtualluvuse reegleid kohaldatakse siis, kui kostja alaline elukoht on liikmesriigis, välja arvatud teatavatel erijuhtudel (tarbijalepingud, individuaalsed töölepingud ning olukorrad, kus kohtutel on erandlik kohtualluvus või kui kohtu valivad pooled). Muude vaidluste puhul, mis on seotud kostjaga, kelle alaline elukoht on väljaspool liitu, reguleeritakse kohtualluvust liikmesriikide õigusega[10].

Komisjoni 2010. aasta ettepanekus Brüsseli I määruse uuesti sõnastamise kohta[11] (edaspidi „2010. aasta ettepanek“) soovitati määruse kohaldamisala laiendada, et see hõlmaks kohtualluvust ka sellistes vaidlustes, kus kostja alaline elukoht on väljaspool liitu. Õigusloomeprotsessi käigus jõuti seisukohale, et selline lahendus oleks asjakohane teatud olukordades, näiteks kui üht lepingupoolt peetakse nõrgemaks pooleks (nagu tarbijalepingute või individuaalsete töölepingute puhul), kuid üldiselt oleks eelistatav mitmepoolne lahendus. Samal ajal oleks võinud kaaluda ka mitmepoolset lahendust, eelkõige Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi raames.

Lahenduse oleks võinud leida juba nende läbirääkimiste raames, mille tulemusel võeti 2019. aastal vastu tsiviil- ja kaubandusasjades tehtud välisriigi kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon (edaspidi „kohtuotsuste konventsioon“). Kuid see õigusakt ei sisalda kohtualluvuse otseseid aluseid, vaid osutab kohtualluvusele vaid kaudselt kui tunnustamise ja

[10] Vt määruse artikkel 6.

[11] Vt 14. detsembri 2010. aasta ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades, KOM(2010) 748.

täitmise eeltingimusele. Haagi konverentsil on töö kohtualluvuse valdkonnas alles käimas, kuid tõenäoliselt ei vii see kohtualluvuse otseste aluste osas siduva mitmepoolse lahenduseni.

Selliste reeglite puudumine määruses tekitab mitu probleemi[12]. Esiteks, kuna liikmesriikide õigusaktid on väga erinevad, põhjustab praegune olukord õiguskaitse kättesaadavuses ebavõrdsust ning loob ELi ja kolmandate riikide ettevõtjatele ja kodanikele, kes osalevad rahvusvahelistes (ELi-välistes) ärisuhetes, ebavõrdsed võimalused üksnes sõltuvalt sellest, kus on nende elu- või asukoht. Kui mõnes liikmesriigis võivad menetlusosalised kolmandast riigist pärit kostja kohtusse kaevata suure hulga (mõnikord ülemääraste) kohtualluvuse aluste põhjal, siis teistes liikmesriikides võib samasugusel juhul kohtusse kaebamiseks olla vähem kohtualluvuse aluste valikuid[13]. Seda ebavõrdset olukorda süvendab veelgi asjaolu, et kõnealuseid kohtuotsuseid saab määruse alusel tunnustada ja täita kogu liidus, isegi kui otsuse teinud kohtu kohtualluvus on ülemäärane.

Selline olukord paistab negatiivselt mõjutavat ka ärialaseid ja inimõigustealaseid kohtuvaidlusi. Seda liiki kohtuvaidluste puhul soovivad ohvrid[14] sageli kaevata kohtusse nii välisriigi ettevõtja, mis asub väljaspool ELi, kui ka kontrolliva emaettevõtja, mille asukoht on sageli ELis. Eri liikmesriikide õigusnormid võivad erineda selle poolest, kas kolmanda riigi tütarettevõtja puhul on kohtualluvust võimalik kasutada emaettevõtja asukohas. Selline olukord tekitab õiguskindlusetust ja asetab jällegi liidu osalised, käesoleval juhul nii hageja kui ka kostjaks oleva emaettevõtja ebavõrdsesse olukorda. Artikli 8 praegune õigusnorm võimaldab menetluse koondada ühe kostja elukohta, kuid seda ei saa kohaldada, kui ühe kostja alaline elukoht on väljaspool ELi (vt kohtuotsus *Sapir jt* (C-645/11)). See tähendab, et kui riigisisesed õigusnormid ei võimalda menetlusi koondada, võidakse samal ajal menetleda kahte kohtuasja: ühte ELis seal asuva emaettevõtja vastu ja teist kolmandas riigis seal asuva tütarettevõtja vastu, ning sellega kaasneb vastuoluliste kohtuotsuste oht.

Uuringu tulemused olid vastukäivad selle poolest, kas kohtualluvuse reegleid tuleks laiendada kolmandas riigis elavatele kostjatele. Paljudel vastajatel ei olnud arvamust selle kohta, kas selliste õigusnormide puudumine on probleem. Enamik liikmesriike ei pidanud nende õigusnormide puudumist probleemiks, kuid mõned kritiseerisid praegust olukorda, sest see suurendab hagejate, õiguspraktikute ja kohtunike jaoks tehingukulusid ning keerukust.

Seepärast võiks määruse võimaliku tulevase läbivaatamise käigus edasi uurida kohtualluvuse reeglite laiendamist vaidlustele, milles osalevad kostjad, kelle alaline elukoht on väljaspool liitu.

3.2. Valikuline kohtualluvus (artiklid 7–9)

Nagu oligi arvata, näitavad projekti JUDGTRUST uuring ja liikmesriikide aruanded, et valikulist kohtualluvust reguleerivate sätete hulgast tuginetakse kõige sagedamini artiklile 7, samas artiklit 8 kohaldatakse harva[15] ning artikli 9 kohta pole peaaegu üldse praktikat või kirjandust[16].

[12] Seda kinnitavad uuringu raames läbiviidud konsultatsioonid.

[13] See võiks asjakohane olla näiteks suunamudijate puhul, kelle alaline elukoht on väljaspool ELi ja kes turundavad tooteid ELi ostjatele, olemata ise nende toodete müüjad.

[14] Olenemata sellest, kas ohvri elukoht on ELis või väljaspool seda.

[15] Väärib siiski märkimist, et hiljutised Euroopa Liidu Kohtule esitatud eelotsusetaotlused näitavad artikli 8 lõike 1 üha suuremat kasutamist kartelliga seotud kohtuasjades. Artikli 8 lõike 1 kohaldamise üksikasjalik analüüs on esitatud käesolevale aruandele lisatud komisjoni talituste töödokumendi I osas.

[16] Seepärast käesolevas aruandes artikli 9 kohaldamist ei käsitleta.

Artiklit 7 on eelmise uuestisõnastamise käigus vaid vähesel määral muudetud ja liikmesriikide kohtud kohaldavad seda endiselt ulatuslikult. Seepärast on selle kohta esitatud Euroopa Liidu Kohtule rohkem eelotsusetaotlusi kui määruse ühegi muu sätte kohta.

Enamiku liikmesriikide sõnul ei ole artikli 7 kohaldamisega probleeme. Uuringu kohaselt ei antud teada ühestki artikli 7 lõigete 3–7[17] toimimisega seotud probleemist, sest neid kohaldatakse praktikas endiselt harva. Kuid Euroopa Liidu Kohtule esitatud arvukad liikmesriikide kohtute eelotsusetaotlused ja ka mitme liikmesriigi vastused näitavad mitut olulist probleemi, mis on seotud artikli 7 lõikega 1 ja artikli 7 lõikega 2:

- mõiste „lepingut puudutavad asjad“ ulatuse üha laiem tõlgendamine;
- lepinguliste kohustuste täitmise koha kindlaksmääramine;
- kahju tekkimise koha kindlaksmääramine üksnes rahalise kahju korral;
- mosaiigipõhimõtte kohaldamine eraelu puutumatuse õiguse rikkumisega seotud juhtudel.

3.2.1. Artikli 7 lõige 1

Artikli 7 lõikega 1 on kehtestatud lepinguliste kohustustega seotud vaidluste valikulise kohtualluvuse reegel. Samas ei määra see kindlaks lepinguliste küsimuste mõistet ega anta sellega seoses mingit täiendavat teavet.

Euroopa Liidu Kohtu hiljutised otsused (nagu *Flightright GmbH* (liidetud kohtuasjad C-274/16, C-447/16, ja C-448/16) ja *Feniks* (C-337/17)) näitavad, et „lepinguid puudutavate asjade“ mõistet tõlgendatakse laialt. See mõiste hõlmab ka hagisid, mida saab seostada lepinguga, isegi kui menetlusosalised ei ole lepingut sõlminud,[18] kui leping on vaidlustatud või tühine või kui leping on sõlmitud muude osaliste vahel kui menetlusosalised.

Uuring ja liikmesriikide kohtute eelotsusetaotlused Euroopa Liidu Kohtule näitavad, et „lepinguid puudutavate asjade“ lai tõlgendamine võib mõnel juhul tekitada praktilisi raskusi, eriti kui selline tõlgendamine erineb sarnaste mõistete tõlgendusest konkreetses riigis või kui seda peetakse vastuolus olevaks artikli 7 lõike 1 aluseks oleva läheduse ja prognoositavuse põhimõttega. Sellega seoses on osutatud, et mõiste „lepinguid puudutavad asjad“ lai tõlgendamine võib põhjustada märkimisväärset õiguslikku ebakindlust kolmandate isikute jaoks, kes võidakse kohtusse kaevata lepingu täitmise kohas, millest nad ei olnud teadlikud. See probleem on eriti oluline tagasivõitmise hagil (*actio pauliana*) põhinevate nõuete puhul, mida vastavalt kohtuotsusele asjas *Feniks* (C-337/17) loetakse samuti „lepinguid puudutavateks asjadeks“.

Kui liikmesriigi kohus teeb kindlaks, et olukord kuulub artikli 7 lõike 1 kohaldamisalasse, st tegemist on „lepinguid puudutava asjaga“, peab ta kindlaks määrama lepingulise kohustuse täitmise koha. See näib olevat keeruline, sest Euroopa Liidu Kohtu[19] poolt konkreetsetel juhtudel vastu võetud lahendusi ei saa alati laiendada kohtuasjadele, millel on teistsugused faktilised asjaolud, eriti kui tegemist on mitme täitmiskoha ja mitme kohustusega, või mis on seotud lepingutega, millega ei kaasne kaupade füüsilist üleandmist, mis on digimajanduses üha levinum (nt lepingud, mille alusel osutatakse digiteenuseid või tehakse kättesaadavaks

[17] Välja arvatud akadeemiline arutelu artikli 7 lõigete 4 ja 5 üle vähestes liikmesriikides.

[18] Näiteks kui reisija taotleb hilineva lennu eest lendu teostaval lennuettevõtjalt hüvitist, kuigi leping sõlmiti teise lennuettevõtjaga.

[19] Vt selle kohta kohtuotsused 3. mai 2007, *Color Drack*, C-386/05, ECLI:EU:C:2007:262; 9. juuli 2009, *Rehder*, C-204/98, ECLI:EU:C:2009:439; 11. märts 2010, *Wood Floor Solutions Andreas Domberger GmbH* vs *Silva Trade SA*, C-19/09, ECLI:EU:2010:137.

digisisu, sealhulgas andmed). Viimati mainitut kinnitab hiljutine otsus kohtuasjas *VariusSystems* (C-526/23), kus täitmise koht tuli määrata lepingu puhul, mille alusel Austrias asuv hageja arendas ja tarnis Saksamaal asuvale kostjale tarkvara COVID-19 sõeluuringute hindamiseks, mida kasutatakse Saksa testimiskeskustes. Selles kohtuasjas kahtles eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas täitmise koht on Austria, kus tegeletakse tarkvara aluseks oleva intellektuaalse loominguga („programmeerimisega“) ja kus ettevõte on asutatud, või Saksamaa, kus tellija saab tarkvarale juurdepääsu ja võtab selle kasutusele.

Kui täitmise koht on vaja kindlaks määrata kohtuasjades, kus on mitu võimalikku täitmise kohta, siis see, et liikmesriikide kohtud küsivad ikka veel Euroopa Liidu Kohtult artikli 7 lõike 1 kohaldamise juhiseid iga kord, kui põhikohtuasja asjaolud erinevad Euroopa Liidu Kohtu varem avaldatud asjaoludest, osutab vajadusele üldisemate suuniste järele, eriti kuna artikli 7 lõikega 1 reguleeritakse peale rahvusvahelise kohtualluvuse ka territoriaalset kohtualluvust liikmesriigi piires[20] [21].

Seoses täitmise koha kindlaksmääramisega selgus uuringust, et mõned liikmesriigid peavad artikli 7 lõike 1 ülesehitust keeruliseks. Artikli 7 lõike 1 punktis b on sõltumatu mõistena nimetatud kahte liiki lepingute (kauba ja teenuse) täitmise koht, muude lepinguliikide puhul kehtib artikli 7 lõike 1 punktis c kohaselt *Tessili* põhimõte, kuigi seda kasutatakse harva ning peetakse praktikas eriti keeruliseks ja ebasobivaks. Vastavalt *Tessili* kohtuotsusele (12/76) peavad liikmesriikide kohtud täitmise koha kindlaksmääramisel tuginema konkreetse liikmesriigi õigusele, juhul kui pooled ei ole kohas kokkuleppele jõudnud. See tähendab, et juba kohtualluvuse hindamisel peavad liikmesriikide kohtud läbima mitu etappi: esiteks peavad nad kindlaks määrama, mis on „asjaomane kohustus“, teiseks peavad nad kollisiooninormide alusel määrama kohaldatava materiaalõiguse ning alles siis saavad kohtud selle liikmesriigi materiaalõiguse alusel kindlaks määrata täitmise koha.

Määruse tulevase läbivaatamise käigus võiks uurida artikli 7 lõikes 1 sätestatud täitmise kohta käsitlevate reeglite lihtsustamise võimalusi.

3.2.2. Artikli 7 lõige 2

Kui artikli 7 lõige 1 käsitleb lepingulisi kohustusi, siis artikli 7 lõikes 2 on esitatud valikulist kohtualluvust käsitlevad õigusnormid, mida kohaldatakse lepinguvälise kahju suhtes. Mõiste „lepinguväline kahju“ sõltumatu tõlgendamine on olnud mõnevõrra keerukas,[22] kuid artikli 7 lõike 1 ja artikli 7 lõike 2 vahel vahetegemisega ei ole praktikas suuri probleeme olnud, osaliselt tänu Euroopa Liidu Kohtu hiljutistele põhjalikele juhistele, mille ta andis kohtuasjas *Wikingerhof* (C-59/19)[23].

---

[20] Madalmaade kohtu hiljutise eelotsusetaotluse puhul ilmnesid sarnased probleemid artikli 7 lõike 2 kohaldamisel juhtudel, kui kahju tekib mitmes kohas (*Apple*, C-34/24)).

[21] Uuringu kohaselt soovitavad mõned õigusteadlased sellistel juhtudel (ja üldisemalt iga kord, kui täitmise koha määramine on keeruline) toimida nii, et hagejad ei saa artikli 7 lõiget 1 kasutada. Teise võimalusena soovitatakse (erinevate tingimuste kohaselt) asendada artikli 7 lõikes 1 esitatud kriteerium hageja alalise elukohaga.

[22] Mitu liikmesriiki teatas, et nad peavad seda sõltumatut tõlgendust keeruliseks, ebajärjekindlaks ja õiguskindlusetuse allikaks. Näiteks otsustas Euroopa Liidu Kohus kohtuasjas *Brogsitter* (C-548/12), et kõnealust tsiviilvastutuse nõuet tuleb käsitleda „lepinguid puudutava asjana“, isegi kui see liikmesriigi õiguse kohaselt kvalifitseerub lepinguväliseks kahjuks. Peale selle kuulub Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt üks Rooma II määruse mõiste (*culpa in contrahendo*) määruse artikli 7 lõike 2 kohaldamisalasse, samas kui teine (alusetu rikastumine) ei kuulu.

[23] Selle kohtuotsuse punktides 32 ja 33 märkis Euroopa Liidu Kohus, et hagi kuulub lepinguid puudutavate asjade alla, kui kostja ja hageja vahelise lepingu tõlgendamine näib möödapääsmatu selleks, et teha kindlaks, kas esimesele viimase poolt etteheidetav käitumine on õiguspärane, või vastupidi, õigusvastane. Nii on see muu hulgas hagi puhul, mis tugineb lepingutingimustele või õigusnormidele, mis kuuluvad kohaldamisele

Artikli 7 lõike 2 kohaldamise kõige problemaatilisemad aspektid paistavad olevat kahju tekkimise koha kindlaksmääramine üksnes rahalise kahju korral ja mosaiigipõhimõtte säilitamine isiklike õiguste rikkumise korral.

- *Üksnes rahalise kahju tekkimise koha kindlaksmääramine*

Üksnes rahalise kahju tekkimise koha kindlaksmääramise kohta on Euroopa Liidu Kohtul laialdane kohtupraktika, mis ei pruugi siiski alati pakkuda soovitud õiguskindlust. Paistab, et sellistes kohtuasjades nagu *Kolassa* (C-375/13) ja *Universal Music* (C-12/15)[24] tehtud otsused ei ole andnud põhjalikke juhiseid, mistõttu liikmesriikide kohtud on artikli 7 lõike 2 täpsustamiseks esitanud täiendavaid taotlusi.

Kohtupraktikast nähtub, et ainult investeerimiskonto asukohta ei saa pidada piisavaks, et teha kindlaks üksnes rahalise kahju tekkimise koht. Peale selle puudub selge ja kõigis aspektides järjepidev lähenemine konkreetsetele asjaoludele, mis peavad olema olemas, et määrata kindlaks kohtualluvus kohtuasjades, mis käsitlevad muu hulgas kahju tekkimise kohta. Seda kinnitab otsus kohtuasjas *Kronhofer* (C-168/02), kus Euroopa Liidu Kohus otsustas, et ei hageja alalist elukohta ega kohta, kus on tema vara peamine asukoht, ei saa käsitada kohtualluvust määrava tegurina, kui asjaomase investeerimiskonto asukoht kuulub teise kohtualluvuse alla, kuid ei viidanud sellele, milline ühendav tegur oleks piisav.

Oma hiljutises otsuses kohtuasjas *VEB* (C-709/19) tugines Euroopa Liidu Kohus kahju tekkimise turu kindlaksmääramisele ning otsustas, et rahvusvaheline pädevus on ainult selle liikmesriigi kohtutel, kus börsil noteeritud rahvusvaheline ettevõtja peab täitma oma seadusjärgseid teatamiskohustusi, ning lükkas tagasi investeerimiskontodel finantskahju kannatanud aktsionäride elukoha kui otsustava teguri kahju tekkimise asukoha kindlaksmääramisel. Siiski ei ole täiesti selge, kas liikmesriikide kohtud peavad neid kahte kriteeriumi üksnes rahalise kahju tekkimise koha kindlaksmääramisel veel arvesse võtma või ei pea.

Ebakindlus kriteeriumide osas, mida liikmesriikide kohtud peavad rahvusvahelise ja territoriaalse kohtualluvuse kontekstis üksnes rahalise kahju koha kindlaksmääramisel arvesse võtma, ning selles küsimuses selguse puudumine Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikas on ebasoovitav ja tekitab ohu, et määruse artikli 7 lõiget 2 ei kohaldata ühetaoliselt. Seepärast on soovitatud üksnes rahalise kahju korral loobuda kahju tekitanud sündmuse toimumise koha ja kahju tekkimise koha vahel valimisest ning anda pädevus ainult selle koha kohtutele, kus kahju tekkis (*locus delicti commissi*)[25]. Sellega seoses tuleks siiski meeles pidada, et Rooma II määruse[26] kohaselt võib kohaldatava õiguse kindlaks määrata üksnes see riik, kus kahju tekib.

---

selle lepingu tõttu. Seevastu juhul, kui hageja tugineb oma hagiavalduses lepinguvälisele vastutusele, st seaduses sätestatud kohustuse rikkumisele, ning kui kostjaga sõlmitud lepingu sisu hindamine ei näi olevat möödapääsmatu selleks, et hinnata kostjale etteheidetava käitumise õiguspärasust või õigusvastasust, sest see kohustus kehtib kostja suhtes olenemata lepingu olemasolust, kuulub see hagi alus lepinguvälise kahju alla määruse artikli 7 punkti 2 tähenduses.

[24] Nii *Kolassa* kui ka *Universal Musicu* kohtuasjas nõudis pool, kes kandis ebasoodsa lepingu tõttu üksnes rahalist kahju, lepinguvälise kahju hüvitamist kolmandalt isikult, kes ei olnud lepinguosaline, kuid kes vastutas ebasoodsa lepingu ja sellest tuleneva kahju eest. *Kolassa* kohtuasjas otsustas Euroopa Liidu Kohus, et üksnes rahalise kahjuga seotud piiriüleseid lepinguväliseid nõudeid on pädevad arutama selle liikmesriigi kohtud, kus on investori alaline elukoht ja kus asub kahju kandnud pangakonto, Kohtuasjas *Universal Music* leidis Euroopa Liidu Kohus, et üksnes pangakonto asukohast ei piisa, et kindlaks teha, kus rahaline kahju otseselt tekkis.

[25] Vt kohtuasja *VEB* kohta kohtujurist Sánchez-Bordona esitatud 17. detsembri 2020. aasta arvamuse punkt 33.

[26] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määrus (EÜ) nr 864/2007 lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta („Rooma II“).

- *Isiklike õiguste rikkumine*

Isiklike õiguste kaitse puhul on peamised vastuolud seotud väljaannetele kahju tekkimise koha kriteeriumi ja mosaiigipõhimõtte kohaldamisega. Seda põhimõtet rakendati esmakordselt kohtuasjas *Shevill* (C-68/93) seoses paberväljaannetega ja hiljem laiendati seda veebiväljaannetele. Kohtuasjas *Shevill* otsustas Euroopa Liidu Kohus, et määruse artikli 7 lõike 2 kohaselt on kahju tekkimise koha kontekstis pädevad iga sellise liikmesriigi kohtud, kus väljaannet levitati ja kus kannatanu väidab, et tema mainet on kahjustatud, kuid see kehtib ainult selles riigis tekitatud kahju kohta, mitte ülemaailmse kahju kohta[27]. Kohtuasjas *eDate* (C-509/09 ja C-161/10) laiendati mosaiigipõhimõtet isiklike õiguste rikkumiste juhtumitele internetis. Veebisisu puhul loeti aga kogu kahju[28] lahendamise kontekstis pädevaks selle paiga kohtud, kus on kannatanu huvide kese[29]. Veebisisu ja pabersisu eristamist võiks kritiseerida, sest seda on praktikas raske kohaldada, kuna enamik ajalehti on saadaval nii trükituna kui veebis[30].

Uuringu ja projekti JUDGTRUST järelduste kohaselt on teadlased, mõned kohtujuristid ja praktikud Euroopa Liidu Kohtu isiklike õiguste rikkumise kohtupraktikat kritiseerinud. Kriitikud väidavad, et ainult juurdepääs õigusi rikkuvale sisule ei ole piisav, et teha kindlaks kohtualluvus kahju tekkimise koha alusel, ning et mosaiigipõhimõtte kohaldamine toob kaasa kohtupädevuste paljususe, mis ei teeni ühegi poole õigustatud huve ning on vastuolus prognoositavuse ja korrakohase õigusemõistmise eesmärkidega[31].

See kriitika on eriti asjakohane üldsuse osalemise vastaste strateegiliste hagide (vaigistuskaebuste) kontekstis, mida hiljuti vastu võetud vaigistuskaebuste vastane direktiiv[32] püüab tõkestada. Vaigistuskaebused kujutavad endast kohtumenetluse kuritarvitamist, sest nende eesmärk ei ole tegelikult kasutada õigust õiguskaitsele, vaid neid kasutatakse kostja hirmutamise vahendina. Need menetlused võivad põhineda erinevatel alustel, kusjuures kõige levinumad on väited laimu või muude eraelu puutumatuse õiguste rikkumise kohta. Laimu käsitlevad kaebused, milles nõutakse kahju hüvitamist või ettekirjutusi, on sageli suunatud ajakirjanike vastu ning neid võidakse tahtlikult kasutada kriitika vaigistamiseks või meedia kui valvekoera rolli takistamiseks. Sellisele kohtulikule ahistamisele võib kaasa aidata mosaiigipõhimõte, mille kohaldamise tulemusel on hageja käsutuses suur hulk pädevaid kohtuid, kuhu ta saab ka samaaegselt pöörduda eesmärgiga kulutada kaitsja ressursse. Sel põhjusel võttis komisjon vaigistuskaebuste vastase direktiivi üle peetavatel läbirääkimistel deklaratsiooniga kohustuse seda küsimust määruse eelseisva läbivaatamise raames täiendavalt uurida.

---

[27] Selle kahju kohta saab hagi esitada ainult liikmesriigis, kus on kostja alaline elukoht (artikkel 4) või kus toimus kahju põhjustanud sündmus (artikli 7 lõige 2).

[28] See leidis kinnitust kohtuotsustes *Bolagsupplysningen* (C-194/16), *Mittelbayerischer Verlag* (C-800/19) ja *Gtflix Tv vs. DR* (C-251/20), nagu ka asjaolu, et kõigi teiste liikmesriikide kohtud, mille kohta teavet saadi, on pädevad otsustama ainult selles liikmesriigis tekkinud kahju üle. Lisaks sellele täpsustas Euroopa Liidu Kohus, et väidetavalt halvustava sisu eemaldamise ja parandamise taotluste üle on pädevad otsustama ainult need kohtud, kelle pädevuses on kogu kahju, sest kahjuhüvitise summat ei saa liikmesriikide kaupa eraldada.

[29] Selle all tuleb mõista kohta, kus asjaomane isik saab oma mainest enim majanduslikku, poliitilist, sotsiaalset või lihtsalt suhtega seotud kasu.

[30] Selle tulemusena peavad kohtud täitma keerulise ülesande leida huvide keskmest kahju, mis on tekitatud internetis (mida saab nõuda kogu maailmas) või väljaspool seda (mida saab nõuda ainult ühes liikmesriigis).

[31] Enamik liikmesriike omakorda taotleb, et kas Euroopa Liidu Kohus või seadusandja esitaks kahju praktilise hindamise ning alalise elukoha ja huvide keskme eristamise kohta juhiseid.

[32] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. aprilli 2024. aasta direktiiv (EL) 2024/1069, milles käsitletakse avalikus elus osalevate isikute kaitsmist ilmselgelt põhjendamatute nõuete või kuritarvituslike kohtumenetluste (avalikus elus osalemise vastased strateegilised hagid) eest (ELT L, 2024/1069, 16.4.2024).

Kokkuvõtteks võib öelda, et kuigi artikkel 7 toimib üldiselt hästi, toovad mitme liikmesriigi kohtute poolt Euroopa Liidu Kohtule saadetud eelotsusetaotlused ja ka liikmesriikide vastused esile probleeme artikli 7 lõigete 1 ja 2 kohaldamisel. Artikli 7 lõike 1 puhul on põhiküsimusteks mõiste „lepinguid puudutavad asjad“ lai tõlgendamine ja täitmise koha kindlaksmääramine. Artikli 7 lõike 2 puhul keskenduvad arutelud raskustele, mis on seotud kahju asukoha kindlaksmääramisega üksnes rahalise kahju korral, ja ka sellele, kas mosaiigipõhimõte on eraelu puutumatuse õiguse rikkumisega seotud juhtumite puhul endiselt asjakohane. Seepärast võiks määruse tulevase läbivaatamise käigus kaaluda võimalusi artikli 7 lõigete 1 ja 2 lihtsustamiseks ja ajakohastamiseks.

3.3. Tarbijalepinguid käsitlevad kaitsva kohtualluvuse reeglid[33] (artiklid 17–19)

Määruse artiklites 10–23 on esitatud kohtualluvuse reeglid, mille eesmärk on kaitsta nõrgema poole menetluslikku olukorda vaidlustes kindlustuse, tarbijate ja töösuhte kohta.

Eelnenutega võrreldes tugevdati määrusega seda kaitset veelgi. Artikli 6 lõikes 1 isikuteringi laiendamisega ning artikli 18 lõike 1 ja artikli 21 lõike 2 hilisemate kohandustega tehtud suur muudatus võimaldas tarbijatel, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, ja töötajatel kasutada väljaspool ELi asuvate kauplejate ja tööandjate vastu suunatud vaidlustes kaitsva kohtualluvuse reegleid. Peale selle võimaldas artikli 20 lõike 1 muutmine töötajatel esitada artikli 8 lõike 1 alusel nõudeid mitme tööandja vastu, mis muutis varem kohtuasjas *Glaxosmithkline* (C-462/06) väljendatud seisukohta[34].

Tarbijalepingute suhtes kohaldatavad kaitsva kohtualluvuse reeglid annavad tarbijatele määruse artikli 17 kohaste tarbijalepingute puhul võimaluse valida kostja kohtualluvuse (*forum rei*) ja hageja kohtualluvuse (*forum actoris*) vahel. Seevastu artikli 18 lõikega 2 piiratakse tarbijate kohtusse kaebamise võimalus ainult selle koha kohtuga, kus on nende alaline elukoht.

Projekti JUDGTRUST liikmesriikide aruannetest on näha, et enamik liikmesriike leiab, et määruse õigusnormidega on tagatud piisav tarbijakaitse tase, kuigi mõne liikmesriigi õigusteadlased soovitavad, et seda taset tuleks veelgi tõsta, näiteks artiklite 17–19 kohaldamisala laiendamisega lepinguvälise kahju hüvitamise nõuetele, kui selline kahju ei ole seotud müüja või tarnijaga tegelikult sõlmitud lepinguga lahutamatult seotud vastutusega.

Tarbijalepingute puhul on kaitsva kohtualluvuse reeglite kohaldamisega seotud põhiprobleemid järgmised:

- „tarbija“ mõiste,
- „äritegevuse suunamise“ mõiste,
- transpordilepingute väljajätmine artikli 17 lõike 3 kohaldamisalast,
- kohtualluvuse reeglite mittekohaldatavus kollektiivse õiguskaitse hagide puhul[35].

a) „Tarbija“ mõiste ja tarbija alalise elukoha muutumise tagajärjed

[33] Suurem osa praktilistest küsimustest käsitles tarbijalepingute puhul kohaldatavaid kohtualluvuse reegleid. Seepärast on nende õigusnormide kohaldamise analüüs esitatud aruande põhitekstis. Kohtualluvuse reeglite kindlustusküsimustes ja individuaalsete töölepingute puhul kohaldamise analüüs on esitatud käesolevale aruandele lisatud komisjoni talituste töödokumendi I osas.

[34] Peale sellele lisati pärast Euroopa Liidu Kohtu otsust kohtuasjas *ČPP Vienna Insurance Group* (C-111/09) artikli 26 lõikesse 2 uus õigusnorm lepingulist kohtualluvust käsitleva vaikiva kokkuleppe kohta: kohus, kelle poole pöörduti, on nüüd kohustatud tagama, et kostjat kui nõrgemat poolt teavitatakse õigusest kohtualluvus vaidlustada ning selle tegemata jätmise tagajärgedest.

[35] Seda küsimust käsitletakse aruande punktis 6.1.

Uuringus rõhutati, et isiku tarbijaks liigitamisega kaasnevad probleemid.

Üldjuhul tõlgendab Euroopa Liidu Kohus „tarbija“ mõistet kitsendavalt ja määratleb seda vastandina „ettevõtjale“[36] (kutseala esindajale). Siiski paistab, et mõnel juhul on Euroopa Liidu Kohus kasutanud mõnevõrra laiemat tõlgendust. Näiteks *Petruchová* kohtuasjas (C-218/18) järeldas Euroopa Liidu Kohus, et veebipõhiste investeeringute puhul ei välista finantsteadmiste olemasolu iseenesest tarbijaks olemist. Samamoodi peeti kohtuasjas *Personal Exchange International* (C-774/19) veebis pokkeri mängijat tarbijaks (vaatamata sellele, et ta mängib seda mängu palju tunde päevas ja teenib sellega palju), kui ta ei ole sellist tegevust ametlikult deklareerinud ega paku seda tegevust turul tasulise teenusena kolmandatele isikutele. Kohtuasjas *Schrems* (C-498/16) otsustas Euroopa Liidu Kohus, et Facebooki konto kasutusviisi muutmine ainult isiklikust osaliselt ettevõtjakontoks ei too kaasa „tarbija“ staatuse kaotamist määruse tähenduses, tingimusel et nende teenuste kasutamine, mille jaoks hageja algul lepingu sõlmis, ei ole aja jooksul muutunud peamiselt majandus- või kutsetegevusevälisest kasutamisest peamiselt majandus- või kutsetegevuses kasutamiseks. Konkreetsemalt otsustas kohus, et see, kui kontot kasutatakse raamatute avaldamiseks, ettekannete pidamiseks, veebilehtede haldamiseks, annetuste kogumiseks ja selleks, et võtta vastu paljude tarbijate loovutatavaid nõudeid, et need täitmisele pöörata, ei too kaasa kasutaja isikliku Facebooki konto „tarbija“ staatuse kaotamist.

Seevastu kohtuasjas *Wurth Automotive GmbH* (C-177/22) otsustas Euroopa Liidu Kohus oma varasemale otsusele kohtuasjas *Gruber* (C-464/01) tuginedes, et selle üle otsustamisel, kas isikut saab pidada tarbijaks, võib arvesse võtta ka seda, kas tarbija jättis tegelikult oma teguviisiga lepingupartnerile mulje, et ta tegutses äri- või kutsetegevuses, mistõttu võis lepingupartneril põhjendatult olla teadmata asjaolu, et tehingu eesmärk ei olnud seotud äri- või kutsetegevusega. Sellisel juhul ei kohaldataks tarbijalepingutega seotud kohtualluvuse reegleid ka juhul, kui tarbijaleping on objektiivselt olemas.

b) „Äritegevuse suunamise“ mõiste

Kohtuotsustes *Pammer* (C-585/08) ja *Hotel Alpenhof* (C-144/09) on Euroopa Liidu Kohus sedastanud, et üks tingimus, mille alusel saab kindlaks teha, kas tegevus on suunatud tarbija alalise elukoha liikmesriiki, on „sõnaselged avaldused, mis näitavad tahet asuda selle liikmesriigi tarbijatega kaubanduslikesse suhetesse“ ja üsna ulatuslik mittetäielik loetelu asjaoludest, mida võib sel eesmärgil arvesse võtta[37]. Sellised asjaolud on: vaadeldav tegevus, näiteks teatavat liiki turism, on laadilt rahvusvaheline, ära on toodud telefoninumber koos rahvusvahelise suunakoodiga, esimese tasandi domeeninimena on kasutusel ettevõtja asukohaliikmesriigi domeeninimest erinev nimi (näiteks „.de“) või kasutatakse neutraalset esimese tasandi domeeninime, nagu „.com“ või „.eu“, kirjeldatud on seda, millist teed pidi on võimalik ühest või mitmest muust liikmesriigist liikuma hakates jõuda teenuseosutamise kohani, ning mainitud on rahvusvahelist klientuuri, mis koosneb eri liikmesriikidest pärit klientidest, ning eelkõige on avaldatud niisuguste klientide tagasisidet[38].

Sellegipoolest on liikmesriikide kohtud jätkanud eelotsusetaotluste esitamist mitmesugustes kohtuasjades, mis on seotud teenuste ja toodete pakkumisega veebis, [39] näidates sellega, et

[36] Vt selle kohta kohtuotsuse *Schrems* (C-498/16) punkt 29 ja osutatud kohtupraktika.

[37] Punkt 80.

[38] Punkt 81.

[39] Eelkõige määruse nr 44/2001 artikli 15 lõike 1 punkti c kohta vt otsused kohtuasjades *Mühlleitner* (C-190/11), *Emrek* (C-218/12) ja *Hobohm* (C-297/14). Uuemaks näiteks on eelotsusetaotlus kohtuasjas *Commerzbank* (C-296/20), mis käsitleb identse sätte tõlgendamist Lugano konventsioonis; kohtuasjas *Lännen MCE* (C-104/22), mis käsitleb selle mõiste tõlgendamist ELi kaubamärgi valdkonnas.

äritegevuse suunamise nõude tõlgendamine ja kohaldamine määruse artikli 17 lõike 1 punkti c tähenduses on digikeskkonna korral endiselt keeruline.

c) Transpordilepingute väljajätmine artikli 17 lõike 3 kohaldamisalast

Tarbijalepingute kohtualluvust reguleerivad määruse õigusnormid hõlmavad kõiki lepinguliike. Ainus erand on ette nähtud artikli 17 lõikes 3 seoses muude veolepingutega kui need, mille alusel osutatakse fikseeritud hinna eest kombineeritud veo- ja majutusteenust.

Kuigi sellise väljajätmise aluseks olevad põhjused ei ole muutunud, st endiselt kohaldatakse transpordi valdkonna rahvusvaheliste konventsioonide ja teiste ELi õigusaktide spetsiaalseid valdkonnapõhiseid õigusnorme, näitavad uuring ja liikmesriikide aruanded, et paljud liikmesriigid peavad nüüd sellist erandit põhjendamatuks ja nõuavad selle kustutamist. Mõned liikmesriigid väidavad, et see väljajätmine piirab tarbijate juurdepääsu õigusemõistmisele lennureisijate õigusi puudutavates vaidlustes, eriti juhtudel, kus tarbija alaline elukoht ei lange kokku lennuki väljumis- või saabumiskohaga, mis on täitmiskoha alusel võimalikud kohtualluvuse kohad.

Peale selle näitab uuring, et veolepingute väljajätmine põhjustab seda, et määrust ei kohaldata liikmesriikides ühetaoliselt. Mitu liikmesriiki määrab selliste lepingute kohtualluvuse määruse üldreeglite (DE, DK, BG, NL, PT), määrusest ülimuslikumate rahvusvaheliste konventsioonide (CY, DE, HU, IT, PT) või riigisiseste õigusnormide alusel (LT, PT).

Selleks et otsustada, kas väljajätmine tuleks alles jätta või määrusest kustutada, on eelkõige vaja hinnata, kas muud ELi õigusaktid või rahvusvahelised lepingud pakuvad tarbijatele seoses rahvusvahelise kohtualluvusega piisavat kaitset.

Kokkuvõttes toimivad kohtualluvuse kaitsva iseloomuga õigusnormid, mis määruses on esitatud, üldiselt hästi ja tagavad tarbijakaitse vajaliku taseme. Kuid teatud tarbijakaitse aspekte võiks kohtupraktikat kasutades veelgi täpsustada või õigusloomes tõhustada, lähtudes läbivaatamise käigus tehtavast täiendavast analüüsist.

3.4. Erandlik kohtualluvus (artikkel 24)

Üldeeskirjadest ülimuslikumad ja kohustuslikud erandliku kohtualluvuse sätted on esitatud määruse II peatüki 6. jaos, mis koosneb ühest artiklist 24. Välja arvatud kohtuasja *GAT* (C-4/03) kohtupraktika kodifitseerimine artikli 24 lõikes 4, seda kohtualluvuse alust määruses täiendavalt ei muudetud.

Uuring näitab, et liikmesriikidel ei olnud suuri raskusi selle kohtualluvuse aluse kohaldamisega või nad teatasid vähesest riigisisesest kohtupraktikast selles küsimuses. Peamine kriitika puudutab määrusega tehtud ainulaadset muudatust, nimelt artikli 24 lõike 4 kohaldamisala laiendamist patentide kehtivust käsitlevatele menetlustele, kui see küsimus kaitses tõstatatakse[40].

Mõned liikmesriigid, keda toetab kohtujurist Emiliou,[41] on kritiseerinud *GAT*i kohtupraktika kodifitseerimist artikli 24 lõikes 4, sest see: ei anna selgust, kas tööstusomandiõiguse rikkumine kuulub selle kohaldamisalasse; laiendab Euroopa Liidu Kohtu poolt väga spetsiifilises („ebatavalises“) kohtuasjas vastu võetud lahendust, mis puudutas hagi, millega ettevõte taotles Saksa kohtutelt kinnitust, et ta *ei ole* rikkunud kahte Saksa ettevõttele kuuluvat Prantsuse patenti („negatiivne tuvastushagi“), „tavalistele“ patendirikkumise

[40] Mõned liikmesriigid teatasid mitmest muust artikli 24 kohaldamisega seotud probleemist: asjaõiguste ja isiklike õiguste eristamine on keeruline ning sellekohane kohtupraktika on ebajärjekindel.

[41] AG Emiliou 22. veebruari 2024. aasta arvamus kohtuasjas *BSH Hausgeräte*, C-339/22, ECLI:EU:C:2024:159.

juhtumitele; erineb erandliku kohtualluvuse süsteemist, sest teisi artikli 24 sätteid ei kohaldata menetluste suhtes, kus nimetatud küsimused tõstatatakse ainult kaitses; võimaldab kuritarvitusi nn torpeedohagide kaudu ning kahjustab patendiomaniku õigust tõhusale õiguskaitsevahendile, samuti menetluse tõhususe nõuet ning korrakohast õigusemõistmist.

Peale selle on küsitud, kas artiklil 24 võib olla peegelduv mõju (*effet réflexe*) ja kas liikmesriikide kohtud on kohustatud lahendama artikli 24 kohaldamisalasse kuuluvaid vaidlusi, millel on tugevad seosed kolmandate riikidega. Eelkõige oli küsimus selles, kas artikkel 24 annab liikmesriikide kohtutele võimaluse või kohustab neid kohtuasja mitte lahendama, kuigi kostja alaline elukoht on liikmesriigis, või kas liikmesriigi kohus võib tugineda oma pädevuses määruse muudele õigusnormidele, kui patent on registreeritud või kinnisvara asub kolmandas riigis, nii nagu see on patentide või kinnisasjade puhul, mis asuvad teistes liikmesriikides.

Euroopa Liidu Kohtu hiljutine otsus kohtuasjas *BSH Hausgeräte* (C-339/22) on andnud vastuse küsimusele, mis oli varem jaganud liikmesriikide kohtud ja õigusteadlased kahte vastandlikku leeri. Euroopa Liidu Kohus selgitas oma otsuses, et artikli 24 lõikel 4 ei ole peegelduvat mõju[42]. Seda järeldust võib laiendada kogu artiklile 24.

Lisaks sellele täpsustas Euroopa Liidu Kohus oma otsuses *BSH Hausgeräte* (C-339/22) kohtuasja *GAT* kohta tehtud otsust, tõdedes, et kostja alalise elukoha liikmesriigi kohtul, kellele on määruse artikli 4 lõike 1 alusel esitatud muus liikmesriigis välja antud patendi rikkumist käsitlev hagi, säilib pädevus seda hagi menetleda ka siis, kui kostja vaidlustab hagiga seoses esitatud vastuväites asjaomase patendi kehtivuse, samas kui patendi kehtivuse üle otsustamise ainupädevus kuulub selle teise liikmesriigi kohtutele.

Kokkuvõttes toimivad määruse erandliku kohtualluvuse reeglid üldiselt hästi. Sellegipoolest võiks määruse tulevase läbivaatamise käigus uuesti kaaluda artikli 24 lõike 4 sõnastust, mille eesmärk on kodifitseerida kohtuasja *GAT* kohtupraktika, võttes arvesse hiljutisi arenguid kohtuasjas *BSH Hausgeräte*.

4. TUNNUSTAMINE JA TÄITMINE

Määrusega kaotati välisriigi kohtuotsuste täidetavaks tunnistamise vajadus (*exequatur*), seda muudatust põhjendati vastastikuse usaldusega teiste liikmesriikide õigusemõistmise vastu. Uus süsteem toimib praktikas üsna hästi ning on avaldanud positiivset mõju kulude vähendamisele ja kohtute töökoormusele[43]. Mõned erinevused liikmesriikide vahel on seotud eelkõige keeldumise aluste tõlgendamisega, kuid see ei mõjuta tunnustamise ja täitmise süsteemi üldist head toimimist. Kohus on neid keeldumise aluseid aastate jooksul järjepidevalt tõlgendanud ning vähesed määruse alusel esitatud kaebused seda olukorda ei muuda. Kokkuvõttes, kuigi (uue) tunnustamise ja täitmise süsteemiga seotud konkreetsetest probleemidest ei ole teatatud, on rida tehnilisi küsimusi, mis võiks õigustada võimalikku tulevast läbivaatamist.

Keeldumise aluste kohaldamine

Määruse artiklis 45 on loetletud mitu alust, mis võivad viia tunnustamisest ja täitmisest keeldumiseni. Need põhjused ulatuvad avaliku korra rikkumisest taotluse saanud liikmesriigis

[42] Rootsi kohtu esitatud küsimused puudutavad määruse artikli 24 lõike 4 tõlgendamist ja kohaldamisala patendiõiguse rikkumise vaidluses, milles kostja väidab, et kõnealused patendid on kehtetud riikides, kus need on esitatud või registreeritud.

[43] Kuigi uuring kinnitas neid tulemusi paljudes liikmesriikides, rõhutasid mõned vastajad siiski, et mõju jäi peamiselt keeldumise aluste püsimise tõttu väikeseks.

kuni menetluse algatamist käsitleva dokumendi nõuetekohase kättetoimetamiseni ilmumata jäänud kostjale ning vastuoludeni muude kohtuotsustega.

Avaliku korra mõiste on olnud kohtule esitatud eelotsusetaotluste teemaks mitmel korral. Kuigi kohus jätab selle mõiste tõlgendamise liikmesriikide kohtutele, võib ta vaadata üle selle kohaldamise piirid (*Diageo Brands*, C-681/13). Näiteks kohtuotsuses *H Limited* (C-568/20) kordas kohus oma väljakujunenud kohtupraktikat, et avalikku korda tuleks tõlgendada kitsalt ja seda võib põhjusena kasutada üksnes juhul, „kui selles liikmesriigis tehtud kohtuotsuse tunnustamine rikkus ilmselgelt õigusnormi, mida taotluse saanud liikmesriigi õiguskorras loetakse ülioluliseks, või õigust, mida selles õiguskorras kaitstakse põhiõigusena“. Hiljutisemas kohtuasjas (*Real Madrid Club de Fútbol* (C-633/22)) leidis kohus, et ELi põhiõiguste hartast tuleneva põhiõiguse ilmselge rikkumine võib kujutada endast avaliku korra rikkumist, mis õigustab täitmisest keeldumist. Samal ajal tunnistas kohus samas kohtuotsuses, et vastastikuse usalduse põhimõte nõuab, et kõik liikmesriigid võtaksid arvesse, et teised liikmesriigid järgivad liidu õigust, eriti liidu õiguses tunnustatud põhiõigusi.

Riiklikul tasandil kasutatakse avalikule korrale tuginevat põhjendust tunnustamisest ja täitmisest keeldumiseks harva ning kui seda tehakse, siis on see harva edukas[44]. See näitab, et üldiselt järgivad liikmesriikide kohtud kohtupraktikat ja tõlgendavad seda mõistet kitsalt.

Artikli 45 lõike 1 punktid c ja d sisaldavad kahte keeldumise alust, mis osutavad vastuolulisele kohtuotsusele, mis on tehtud samade poolte vahel taotluse saanud liikmesriigis (punkt c), või varasemale kohtuotsusele, mis on tehtud teises liikmesriigis või kolmandas riigis, samade poolte vahel ja samal alusel (punkt d). Kohus tõstatas kohtuasjas *London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance* (C-700/20) küsimuse artiklite 29–30 menetluses olevat kohtuasja (*lis pendens*) käsitlevate õigusnormide järgimise kohta vastuoluliste kohtuotsuste tunnustamisest keeldumise aluste kontekstis[45].

Tõepoolest, välja arvatud juhul, kui otsuse teinud kohtul on erandlik kohtualluvus, ei sisalda määrus ühtegi artiklite 29–30[46] alusel kohaldatavate menetluses olevat kohtuasja (*lis pendens*) käsitlevate õigusnormide kontrolli mehhanismi. Vastupidiselt nendele sätetele, mis soosivad kohut, kuhu pöörduti esimesena, soosib artikli 45 lõike 1 punkt d varasemat otsust, isegi kui menetlus algas pärast menetlust, mille tagajärjel tehti tunnustatud ja täidetud kohtuotsus. Seevastu artikli 45 lõike 1 punkt c ei sisalda ajalist nõuet, kuid selle kohaldamisala on laiem kui menetluses olevat kohtuasja (*lis pendens*) käsitlevate õigusnormide puhul.

Seepärast, kuigi avaliku korraga seotud keeldumise põhjus ei näi tekitavat praktilisi raskusi, võiks määruse võimaliku tulevase läbivaatamise käigus täiendavalt uurida, kas artikli 45 lõike 1 punktid c ja d on kooskõlas menetluses olevat kohtuasja (*lis pendens*) käsitlevate õigusnormidega.

---

[44] JUDGTRUST projektist nähtub, et mõnes liikmesriigis (ET, FR, IT, NL) kasutatakse seda keeldumise põhjusena harva. Isegi kui seda kasutatakse sagedamini, kohaldavad kohtud seda harva tunnustamisest ja täitmisest keeldumiseks (BG, PL).

[45] See kohtuasi oli seotud konkreetse olukorraga, kus kohus, kuhu pöörduti teisena, tegi vahekohtu otsust sisuliselt kordava kohtuotsuse.

[46] See sai selgeks kohtuasjas *Liberato*, mille kohta kohus tegi otsuse 2019. aastal Brüsseli I määruse alusel. Selles kohtuotsuses sedastas kohus, et isegi kui on rikutud menetluses olevat kohtuasja (*lis pendens*) käsitlevat õigusnormi, ei saa selle liikmesriigi kohtud, kelle poole pöörduti esimesena, üksnes sel põhjusel tunnustamisest keelduda. Samuti ei ole selline rikkumine ilmselgelt vastuolus selle liikmesriigi avaliku korraga, kus tunnustamist taotletakse.

5. Seos muude õigusaktidega (artiklid 67–74)

Määrusega ei ole oluliselt muudetud õigusnorme, mis reguleerivad määruse suhet teiste ELi või rahvusvaheliste õigusaktidega, välja arvatud artikli 71 punktid a–d, mille uute sätete eesmärk on võimaldada rakendada nn patentide paketti, ning artikkel 73, kus on esitatud määruse ja Lugano konventsiooni,[47] New Yorgi konventsiooni[48] ning kolmanda riigi ja liikmesriigi vahel enne 1. märtsi 2002 sõlmitud kahepoolsete konventsioonide ja lepingute vahelise seose selgitus.

Liikmesriigiti on nende õigusnormide kohaldamises suured erinevused. Kuna ühtne patendikohus alustas tegevust alles 1. juunil 2023, ei ole artikli 71 punktid a–d veel mõjutanud kohtupraktikat üheski liikmesriigis ega ELi õiguslikul tasandil. Seevastu enamik liikmesriikide kohtuid kohaldavad artiklit 71 ulatuslikult. Loetelu rahvusvahelistest konventsioonidest, mis on tinginud artikli 71 kohaldamise eri liikmesriikides, on üsna lai, kõige sagedamini osutatakse rahvusvahelisele kaupade autoveolepingu konventsioonile[49] (CMR-konventsioon) ja teistele transpordivaldkonna konventsioonidele.

Oma otsuses kohtuasjas *TNT Express Netherland* (C-533/08) otsustas kohus, et Brüsseli I määruse sättega, mis on identne kehtiva artikliga 71, soovitakse viia määrus kooskõlla rahvusvaheliste erikonventsioonidega. Peale selle märkis kohus, et selline kooskõlla viimine või kahjustada määruse aluspõhimõtteid, eelkõige tsiviil- ja kaubandusasjades tehtud kohtuotsuste vaba liikumist, kohtualluvuse prognoositavust, korrakohast õigusemõistmist, samaaegsete menetluste toimumise riski vähendamist ning vastastikust usaldust õigusemõistmise vastu Euroopa Liidus. Selles otsuses määras kohus kindlaks nn *TNT*-testi, mida liikmesriikide kohtud peaksid kasutama olukordades, kus kohaldatakse nii määruse kui ka erikonventsiooni õigusnorme, mis kuuluvad nimetatud määruse artikli 71 kohaldamisalasse, tagamaks, et erikonventsioonide õigusnorme kohaldatakse üksnes juhul, kui need ei mõjuta negatiivselt Brüsseli korra aluspõhimõtteid. Euroopa Liidu Kohus on neid põhimõtteid korduvalt rõhutanud, viimati kohtuasjas *Gjensidige* (C-90/22).

Leedu ülemkohtu eelotsusetaotlus kohtuasjas *Gjensidige* (C-90/22) näitab hästi raskusi, millega liikmesriikide kohtud määruse artikli 71 kohaldamisel silmitsi seisavad. Need raskused tulenevad peamiselt TNT-testi ebamäärasusest ja neis nähakse ohtu artikli 71 ühetaolisele kohaldamisele liikmesriikides, eriti kuna sarnastest probleemidest on teatanud ka teised liikmesriigid.

Kokkuvõttes võib öelda, et määruse sätted, mis reguleerivad määruse suhet teiste ELi õigusaktide ja rahvusvaheliste konventsioonidega, kui neid kohaldatakse, toimivad hästi ja annavad vajaliku selguse määruse koha kohta ELi ja rahvusvaheliste õigusaktide süsteemis, mis reguleerib ka rahvusvahelise kohtualluvuse või kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise küsimusi. Sellegipoolest võiks tulevase läbivaatamise käigus uurida võimalust artikli 71 täiendavaks selgitamiseks, arvestades Euroopa Liidu Kohtu tõlgendust.

[47] 30. oktoobri 2007. aasta tsiviil- ja kaubandusasjade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon (ELT L 339, 21.12.2007, lk 1).

[48] 10. juunil 1958 vastu võetud ja 7. juunil 1959 jõustunud välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise ÜRO konventsioon (ÜRO lepingute seeria, köide 330, lk 38) (edaspidi „New Yorgi konventsioon“).

[49] Genfis 19. mail 1956 allkirjastatud rahvusvaheline kaupade autoveolepingu konventsioon, mida on muudetud 5. juulil 1978 Genfis alla kirjutatud protokolliga.

6. HORISONTAALSED KÜSIMUSED

6.1. Kollektiivne õiguskaitse

Määruses ei ole sätestatud spetsiaalseid õigusnorme, mida kohaldataks kollektiivsete hagide suhtes, mis on tavaliselt hagid, mille puhul hagejate rühm nõuab kahju hüvitamist ühelt või mitmelt kostjalt. Euroopa Komisjoni 2013. aasta soovituses[50] on need määratletud kollektiivse õiguskaitsena. Esindushagide direktiivis (EL) 2020/1828[51] sätestatud tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise esindushagid kuuluvad nimetatud soovituses esitatud kollektiivse õiguskaitse määratluse alla. Tõstatatud on mitu küsimust selle kohta, kas kohtualluvuse üldnormide kohaldamine lepinguvälise kahju või tarbijalepingutega seotud asjades on eesmärgipärane, et kollektiivseid õiguskaitsenõudeid tõhusalt menetleda.

Euroopa Liidu Kohus on sellist tüüpi kohtuasjadega tegelenud mitmel korral: kohtuasjas *Henkel* (C-167/00) otsustas kohus, et Brüsseli konventsiooni artikli 5 lõiget 3 (määruse artikli 7 lõige 2) kohaldatakse tarbijate huve esindava organisatsiooni hagide suhtes. Samas oli kohus ka seisukohal, et määruse 4. jaos üksiktarbijatele ette nähtud erikaitset selliste organisatsioonide suhtes ei kohaldata. Kohtuasjas *Schrems* (C-498/16) leidis kohus, et kui teised tarbijad, kelle alaline elukoht on samas liikmesriigis või mujal (teises liikmesriigis või isegi väljaspool ELi), on loovutanud nõude hagejale, ei saa hageja nende loovutatud nõuete osas tugineda määruse artikli 18 alusel oma elukohajärgsele kohtualluvusele.

Veel kahes kollektiivse õiguskaitse kohtuasja otsuses andis kohus täiendavaid selgitusi artikli 7 lõike 2 kohaldamise kohta sellistes olukordades, nimelt et kahjustava sündmuse toimumise koht tuleb iga nõude puhul kindlaks määrata olenemata selle nõude hilisemast loovutamisest või nõuete ühe isiku kätte koondumisest (*CDC Hydrogen Peroxide SA*, C-352/13) või et kui sõiduki tarkvara on võltsitud, on kahju tekkimise koht liikmesriik, kus puudusega tooted osteti (*VKI* vs *Volkswagen*, C-343/19). Küsimus artikli 7 lõike 2 tõlgendamisest selles kontekstis tõstatati ka hiljutises kohtuasjas, mis oli käesoleva aruande koostamise ajal veel pooleli (*Stichting Right to Consumer Justice* vs *Apple*, C-34/32). Selles kohtuasjas esitati kohtule mitu küsimust selle kohta, kuidas tõlgendada kohta, kus kahjustav sündmus toimus või kus kahju tekkis, seoses kahju hüvitamise nõudega, mis tuleneb olukorrast, kus liidu konkurentsiõigust rikub väidetavalt veebiplatvorm, mis on põhimõtteliselt kättesaadav kogu maailmas. Kohtujurist Sánchez-Bordona jõudis oma 27. märtsi 2025. aasta ettepanekus järeldusele, et mõlema koha puhul on peamine ühendav tegur kasutaja alaline elukoht. Oluline on see, et kohtujurist leidis, et artikli 7 lõiget 2 ei tohiks tõlgendada teisiti, kui hagi esitab isik, kellel on riigisisese õiguse kohaselt esindushagi esitamise õigus. Veel leidis kohtujurist, et riigisisene menetlusnorm, mis võimaldab kohtul koondada samas liikmesriigis pooleliolevaid sarnaseid kohtuasju, on artikli 7 lõikega 2 kooskõlas.

Kõik nendes kohtuasjades tõstatatud küsimused olid seotud kohtualluvusega, nimelt artikli 7 lõike 2 kohaldamise keerukusega kollektiivnõuete puhul, kui puudub võimalus koondada menetlusi ühte kohtusse, või kollektiivsete tarbijanõuete puhul, kui puudub võimalus koondada menetlusi ühe hageja alalises elukohas (*forum actoris*), kui tarbijate alaline elukoht on samas liikmesriigis või eri liikmesriikides[52].

---

[50] Vt komisjoni 11. juuni 2013. aasta soovitus ühiste põhimõtete kohta, mida kohaldatakse liikmesriikide keelava iseloomuga ja kahju hüvitamisele suunatud kollektiivsete õiguskaitsemehhanismide suhtes seoses liidu õigusest tulenevate õiguste rikkumisega (2013/396/EL), ELT L 201, 26.7.2013.

[51] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2020. aasta direktiiv (EL) 2020/1828, mis käsitleb tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise esindushagisid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2009/22/EÜ (EMPs kohaldatav tekst) (ELT L 409, 4.12.2020, lk 1).

[52] Uuringus leiti, et menetluste koondamise võimalused on väga piiratud.

Paistab, et määrus võib tekitada hagejatele kollektiivsete õiguskaitsenõuete puhul tarbetut koormust, sest enamikul juhtudel peaksid nad pöörduma rohkem kui ühe kohtu poole. See omakorda võib viia vastuoluliste kohtuotsusteni. Kuigi määruse artiklis 30 sätestatud seotud nõudeid käsitlev õigusnorm võib selle olukorra lahendada, peavad hagejad siiski kõigepealt esitama avalduse eri kohtutele enne menetluste võimalikku koondamist kohtus, kuhu pöörduti esimesena. See tekitab hagejatele lisakoormust, eriti kui tegemist on nõrgemate osapooltega.

Seepärast võiks määruse tulevase läbivaatamise käigus seda küsimust täiendavalt uurida, eelkõige selles osas, kas määrus reguleerib kollektiivsete (tarbija)nõuete puhul kohtualluvust rahuldaval viisil.

6.2. Digitaliseerimise mõju määrusele

Digipööre algas juba ammu enne määruse vastuvõtmist, kuid on pretsedenditult kiirenenud muuhulgas COVID-19 kriisi tõttu. On toimunud enneolematu äritegevuse nihe peamiselt veebi suunas, sealhulgas sotsiaalmeedia, nutiseadmete, krüptovaluutade ja plokiahela tehnoloogiate kasutamise kasv, samuti on plahvatuslikult suurenenud nõudlus kaug- ja platvormitöö järele, mis on kiirendanud töökohtade digiüleminekut nii Euroopa Liidus kui ka mujal maailmas. Samal ajal näitas COVID-19 kriis ka seda, kui tähtis on kohtumenetluste digitaliseerimine õiguskaitse kättesaadavuse tagamisel.

6.2.1. Sisu digitaliseerimine

Selliste „digitaalsete“ suhete paljusus, mis on olemuslikult territooriumist sõltumatud, ja kõikjale ulatuvate digitehnoloogiate üha laialdasem kasutamine on tekitanud määruse kohaldamisel ootuspäraselt palju probleeme, sest määruses kehtestatud kohtualluvuse reeglid on tavapäraselt põhinenud geograafilisel ühisosal.

Neid peamisi probleeme illustreerivad hästi Euroopa Liidu Kohtule esitatud eelotsusetaotlused, milles küsitakse suuniseid määruse kohaldamiseks digisisu suhtes. Liikmesriikide kohtutel on raske kindlaks teha, kas lepingulise kohtualluvuse kokkulepe on sõlmitud internetis õiguspäraselt (*Tilman*, C-358/21), milline on digikaupade tarnimise või veebiteenuste osutamise täitmise koht (*VariusSystems*, C-526/23) või kus on kahju tekkimise koht, kui selle põhjustas kogu maailmas alla laetav rakendus (*Apple*, C-34/24), kui nimetada vaid mõnda.

Plokiahela tehnoloogiate kasutamise eeldatav kasv, ettevõtete digitaalse asutamise kasv, tehisintellekti kasutuselevõtt paljudes sektorites ja metaversumite loomine tekitavad samuti kindlasti uusi küsimusi ja väljakutseid. Näiteks võivad tehingutes osalevate poolte pseudonüümsus (või anonüümsus) või sageli teadmata arv osalejaid plokiahela võrgustikus tekitada raskusi ühe põhinormi, nimelt kostja alalist elukohta käsitleva normi kohaldamisel.

Praegu aga ei erine liikmesriikide kohtute raskused määruse digitaalses kontekstis kohaldamisel kuigi palju probleemidest, mis tekivad mittedigitaalses kontekstis. Näiteks ei ole nende eelotsusetaotluste arv, milles küsitakse juhiseid internetis sõlmitud lepingu täitmise koha määramiseks määruse artikli 7 kohaldamisel, suurem kui paberlepingute puhul. Samuti on Euroopa Liidu Kohus andnud kasulikke suuniseid määruse õigusnormide kohaldamiseks digitaalse sisu suhtes (nagu on antud suuniseid ka määruse kohaldamiseks muus kui digitaalses keskkonnas).

Kokkuvõttes ei võimalda praeguses etapis ei Euroopa Liidu Kohtule esitatud küsimused või viimase otsused ega ka liikmesriikide tasandil kogutud vähesed andmed[53] teha kindlaid

[53] Uuringu raames sisu digitaliseerimise poolt määruse kohaldamisele avalduva mõju kohta andmete kogumine andis liidu ja liikmesriikide tasandil vähe tulemusi. Ei ole selge, kas see on seletatav teabe puudumisega nende juhtumite kohta või kohtuvaidluste vähesusega.

järeldusi määruse praeguste normide sobivuse kohta üha suurenevas digitaalses keskkonnas.

6.2.2. Kohtumenetluste digitaliseerimine

Mis puudutab kohtumenetluste digitaliseerimist, siis on komisjon aktiivselt tegelenud kohtusüsteemide digitaliseerimisega, keskendudes eelkõige digitaalsele piiriülesele koostööle tsiviil- ja kaubandusasjades, et tagada katkematu juurdepääs õigusemõistmisele ning sujuv ja tõhus õigusalane koostöö ning vähendada menetluslikke viivitusi, halduskoormust ja kulusid. See tegevus kulmineerus digiülemineku paketi[54] vastuvõtmisega 2023. aasta lõpus, millega muudeti 24 õigusakti (muu hulgas määrus) puhul pädevate õigusasutuste suhtluskanal digitaalseks ning loodi digitaalne sidekanal (Euroopa elektrooniline juurdepääsupunkt) füüsiliste või juriidiliste isikute ja pädevate asutuste vaheliseks teabevahetuseks teatavatel piiratud juhtudel, mis käsitlevad tsiviil- ja kaubandusasju, sealhulgas tunnustamismenetlused, täidetavaks tunnistamine või tunnustamisest keeldumine ning menetlused, mis on seotud määruse kohase tunnistuse väljaandmise, parandamise ja kehtetuks tunnistamisega. See tegevus käib käsikäes liikmesriikide tasandil samas valdkonnas tehtavate suuremate jõupingutustega, nagu on kajastatud ELi iga-aastases õigusemõistmise tulemustabelis[55] ja nõukogu Euroopa e-õiguskeskkonna strateegias 2024–2028[56].

Digiülemineku paketi eesmärkide saavutamiseks peab komisjon võtma vastu mitu rakendusakti. Määruse rakendusakt tuleb vastu võtta 17. jaanuariks 2029 ja see käsitleb peamiselt detsentraliseeritud IT-süsteemi loomist pädevate õigusasutuste vaheliseks teabevahetuseks ning Euroopa elektroonilise juurdepääsupunkti integreerimist mitmetesse teabevahetusprotsessidesse, nagu määruse artikli 45 kohased tunnustamisest keeldumise menetlused, samuti tunnistuste väljaandmise, parandamise ja kehtetuks tunnistamisega seotud menetlused. Pärast rakendamist hakatakse neid uusi õigusnorme liikmesriikides kohaldama 2031. aasta alguses ning nendega lihtsustatakse ja kiirendatakse menetlusi piiriülese toimega tsiviil- ja kaubandusasjades.

Lisaks sellele, et digiülemineku paketiga muudetakse praegu kehtiv kommunikatsioonikanal digitaalseks, võiks määruse tulevase läbivaatamise käigus uurida ka määruse toimimise ajakohastamise võimalusi. Määruse ajakohastamisel võiks võtta arvesse digitehnoloogiale ülemineku eeliseid ja kaaluda mitmesuguste tähtaegade lühendamist või kohtutevahelise teabevahetuse parandamist, näiteks paralleelsete menetluste korral. Samuti võiks uurida kohtumenetluse täieliku digitaliseerimise võimalusi juhtudel, kui määrust kohaldatakse.

Kokkuvõttes ei ole komisjonil praegu piisavalt andmeid, mis näitaksid, et määruse digistsenaariumide ja -tehingute rahvusvahelist kohtualluvust käsitlevad õigusnormid ei oleks sobivad, kuid arengute tähelepanelikku jälgimist tuleb jätkata. Samas võiks määruse läbivaatamisel uurida digiülemineku paketi tsiviilõigussüsteemide reformi raames ka võimalusi, kuidas määruses sätestatud menetlusi muuta ja lihtsustada.

---

[54] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2023. aasta määrus (EL) 2023/2844, mis käsitleb digipööret õigusalase koostöö ning piiriüleste tsiviil-, kaubandus- ja kriminaalasjadega seotud õiguskaitse kättesaadavuse vallas ning millega muudetakse teatavaid õigusalast koostööd käsitlevaid õigusakte ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2023. aasta direktiivi (EL) 2023/2843, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 2011/99/EL ja 2014/41/EL, nõukogu direktiivi 2003/8/EÜ ning nõukogu raamotsuseid 2002/584/JSK, 2003/577/JSK, 2005/214/JSK, 2006/783/JSK, 2008/909/JSK, 2008/947/JSK, 2009/829/JSK ja 2009/948/JSK seoses õigusalase koostöö digitaliseerimisega.

[55] Komisjoni 20. märtsi 2024. aasta teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Keskpangale, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele (KOM (2023) 309 lõplik): 2023. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel.

[56] https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15509-2023-INIT/en/pdf.

7. JÄRELDUSED

Enam kui kümne aasta jooksul pärast määruse rakendamise algust on määrus hästi toiminud ja saavutanud üldiselt oma peamised eesmärgid – parandada õiguskindlust seoses kohtute pädevusega piiriülestes vaidlustes, ning lihtsustada kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise mehhanismi.

Samas tuleb täiendavalt analüüsida valdkondi, mida määruse uuestisõnastamisel täielikult ei käsitletud, nimelt **kohtualluvuse reegli laiendamist kostjatele, kelle alaline elukoht ei ole liikmesriigis**, et saaks otsustada, kas selline laiendamine eeldab seadusandlikke meetmeid.

Lisaks sellele võiks kaaluda mitme mõiste selgitamist või lihtsustamist, et parandada nende praktikas kasutamist. See puudutab mitut kohaldamisalaga seotud õigusnormi, näiteks **vahekohtumenetluse väljajätmist**, samuti **kohtu** või **ajutiste meetmete, sealhulgas kaitsemeetmete** mõistet.

Samuti võiks uurida võimalust veelgi lihtsustada ja tõhustada kohtualluvust käsitlevaid sätteid, eelkõige **artikli 7 lõikeid 1 ja 2**, ning tarbijalepingutega seotud õigusnorme. Arutada võiks ka seda, kas **tunnustamist ja täitmist käsitlevaid õigusnorme** oleks võimalik veelgi ühtlustada ja lihtsustada.

Peale selle on vaja täiendavat analüüsi, et otsustada, kas teatud tüüpi nõuete (näiteks need, mida tavaliselt nimetatakse **kollektiivseks õiguskaitseks**) jaoks vajalikke menetluslikke vahendeid saaks õigusloomes veelgi tõhustada.

Lisaks sellele võiks **tsiviilõigussüsteemide digitaalse reformi** käigus uurida võimalust **parandada määruse ja rahvusvaheliste õigusaktide kooskõlla viimist** ning **viise** määruse kohaste **menetluste ajakohastamiseks ja lihtsustamiseks**.

Seepärast **algatab** komisjon kõnealuste probleemide käsitlemiseks määruse **ametliku läbivaatamise**, et kaaluda ettepaneku tegemist määruse muutmiseks või uuesti sõnastamiseks ja võimalik, et selline ettepanek ka vastavalt parema õigusloome nõuetele teha, juhul kui läbivaatamise käigus jõutakse järeldusele, et muudatused on vajalikud ja asjakohased.